

IVO ŠTAMBUK

21450 Hvar

UDK: 728.3.033.5 (497.5 Hvar)

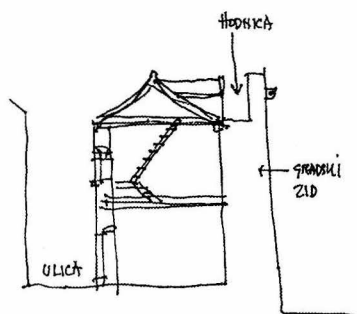
KUĆA MARINA HEKTOROVIĆA POK. HEKTORA I NJEGOVOG SINA PJESNIKA PETRA

U članku iznosim kako je izgledala prvotna rano-gotička kuća, koja je zauzimala prostor na današnjim česticama zgrade broj 111/1, 111/2 i 111/3 k. o. Hvar u predjelu Groda u Hvaru, prislonjena uz gradski zid u trenutku gradnje Novoga grada od 1278. god, te na temelju iznijetih elemenata spora iz 1524.g. između pjesnika Petra Hektorovića (1487-1572.) i Franje Paladinića, koje je objavio Joško Belamarić u svom predavanju na Danima Cvita Fiskovića u Splitu te u članku u časopisu Vijenac, glasilu Matice hrvatske, Zagreb, od 27. prosinca 2001., donosim svoja stajališta vezana uz predmetnu kuću i kuću pjesnika Petra Hektorovića podignutu na gradskom zidu između palače Paladinić na zapadu i palače Jakša na istoku.

U vrijeme romanike i rane gotike (od 1278. god.) Novi je grad Hvar u zidinama građen planski¹).

Kuća koja se tada izgradila i nalazila na prostoru koji danas čine čestice zgrade: 111/1, 111/2 i 111/3 bila je katnica i nije prelazila visinu gradskog zida, kao sve kuće koje su se oslanjale uz gradski zid u to vrijeme. Kuća je imala još i istočnu i zapadnu fasadu. Dakle, bila je slobodna s tri strane, budući da u gradskom zidu nije smjela imati otvore.

Glavna njena fasada, sjeverna, rađena je, kao i sve romaničke i gotičke kuće, u modularnom rasteru. Tako se radilo u ono vrijeme.

Skica presjeka prvotne kuće uz južni gradski zid unutar Novoga grada

Majstori graditelji projektirali su građevine prema strogim pravilima određenih proporcija. To im je bila svetinja i nisu od toga odstupali. Zgrada se morala izgraditi točno prema njihovim planovima u svim svojim detaljima. Investitor je to cijenio i bio je vrlo ponosan na svoj izgrađeni dom.

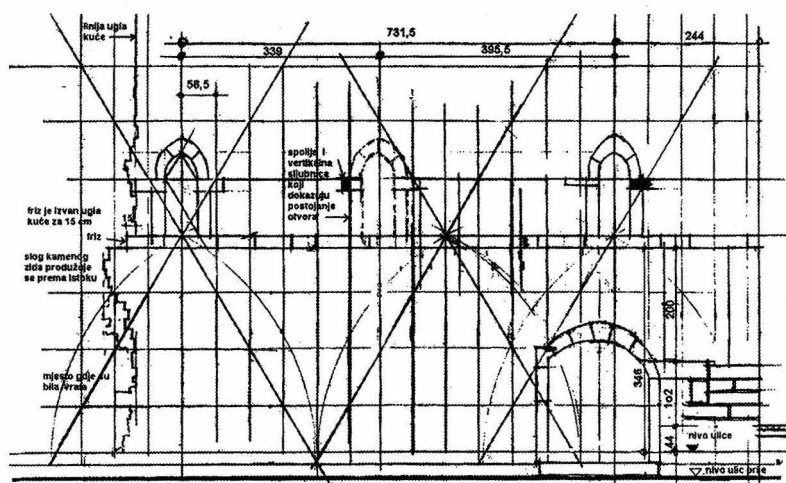
Ovdje raster ne čine kvadrati, kao na mnogobrojnim romaničkim, ranogotičkim i gotičkim kućama, crkvama i palačama, koje sam detaljno obradio u svojim još neobjavljenim radovima, već pravokutnici veličine stranica $1:\sqrt{3}$, što znači da je pročelje rađeno u sistemu trijangulature, ne bilo kojeg trokuta, već istostraničnog trokuta, "svetog trokuta". Monofore su proporcionirane na isti način. U njih se upisuju tri istostranična trokuta. Ako je širina otvora monofore jedinica, tada je visina otvora do ležišta luka jednaka³. U sam luk monofore se upisuje istostraničan trokut. Kada utvrdimo modularni sistem po kojemu je građevina rađena, možemo utvrditi kako je ona izvorno izgledala uz pomoć skrivenih, ali ipak upornom stručnom oku vidljivih elemenata na samoj građevini.

Dvojno stubište i sulari u ulici rađeni su kasnije, kada je kuća već bila vlasnički podijeljena na dva ili na tri dijela. Da li je to nastupilo kada je Petar Hektorović ostavio kuću siromašnim udavačama ili mnogo kasnije? Dioba se dogodila prije. Kada je Petar imao 7 godina, njegov otac Marin Hektorović p. Hektora kupio je kuću u Hvaru, i to 9. travnja 1494. ugovorom sklopljenim u Veneciji, od Petra Bartučevića, a koji je istu kuću kupio od plemića Ivana Mišetića. Iz isprave od 28. 12. 1536. vidi se da hvarski knez Kornelije Barbaro dozvoljava Petru Hektoroviću (tada je Petru 49 g.) da izgradi stubište sa sularom u ulici za pristup prvom katu kuće i to u širini od jednog lakta. Ovdje je izgrađeno dvojno stubište s dvo-

gnim sularom, s dva ulaza za svaki dio kuće posebno. Dakle, kuća je već bila podijeljena 1536. god. Tada se kuća vjerojatno još dograđivala i nadograđivala.

Kada Marin Hektorović p. Hektora kupuje kuću od Petra Bartučevića, kuća bijaše slobodna sa svih njezinih strana (istoka, zapada, sjevera i juga), kako navodi Petar Hektorović u svojoj tužbi, koju je podnio 14. kolovoza 1524.⁴

To bi značilo da je kupljena kuća već bila nadograđena te da nije prslonjena uz zapadnu palaču Paladinić niti bilo koju kuću s istočne strane. Znači li to da s istočne strane nije bilo kuće? Je li kuća s istoka bila srušena? Mislim na dio prvotne kuće koja danas nosi broj čestice zgrade 111/3 k. o. Hvar. Tu katnicu Marin možda nije kupio! Navodno, kako piše Cvito Fisković, na tom mjestu 1444.god. Nigoš Gazarović dobiva dozvolu od Općine za gradnju svoje kuće.⁵ Na južnoj strani ta kuća (danas vlasništvo Dešković) ima triforu i nad njom grb plemićke obitelji Gazarović, pa odatle C. Fiskoviću veza s tom gracijom. Palača Gazarović nalazi se u Grodi sjeverno od kuće Hektorović⁶, pa je plemić Gazarović 1444.g. gracijom zacijelo dobio taj dio zemljišta za gradnju svoje palače. Ova kuća na gradskom zidu mogla je biti cijela Hektorovićeva, koji je, taj istočni dio kuće, kasnije prodao Gazaroviću, kao dobrom susjedu sa sjeverne strane svoje

Djelomična rekonstrukcija sjevernog pročelja, koje je radeno u rasteru trijangulature (nedostaju ostali otvori u prizemlju i istočno krilo zgrade)

kuće. Grb je mogao biti postavljen i kod rekonstrukcije kuće iza 1579. god, kada je možda bila znatno oštećena.

No vratimo se na prvotnu ranogotičku kuću. Autentična romanička ili ranogotička vrata u prizemlju su ona krajnje desna, ispod sulara, koja su zazidana. Ta su vrata niska, jer im je prag ispod nivoa sadašnje ulice za oko 50, 60 cm.⁷ Ulica se nasipala i tako su prijašnji otvori, kojih ima i na drugim zidovima kuća u ovoj ulici, ostali ukopani. Prema rasteru trijangulature na fasadi također se može zaključiti da je ulica nasipana.

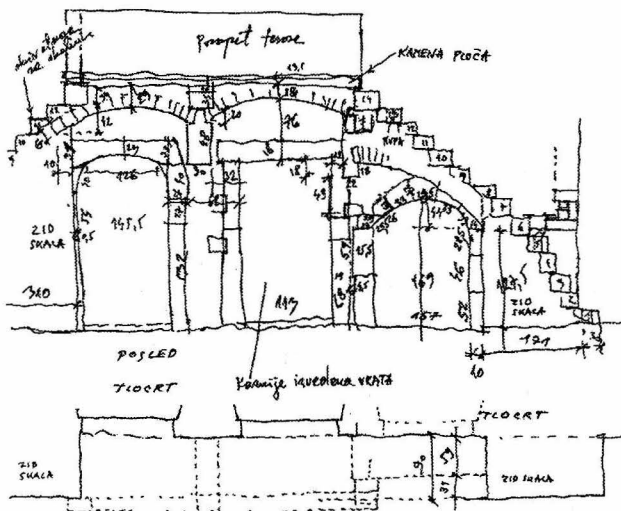
U kuću je morala ulaziti voda iz ulice, jer je pod konobe bio niži, kada se ulica podigla. Morao je postojati neki kanal za otjecanje vode. Hektorović govori u svojoj tužbi da je kanal bio između njegove kuće i palače Paladini i to ispod nekog stubišta. To znači da je između njihovih kuća bio prolaz - kanižela sa stubištem, a pod tim stubištem na obje kuće bili su otvori za prolijevanje i istjecanje otpadnih voda-nečisti, na što je Hektorović imao pravo prema povlastici od 8. veljače 1443. (to lijepo opisuje Petar u svojoj tužbi na deset stranica od 28. listopada 1524.).⁸

Stubište je vodilo dakle na hodnicu gradskog zida i ono je javni i zajednički prolaz. Zaista na sjevernom pročelju palače Paladini očituje se vertikalna sljubnica zapadno od kuće Hektorović na udaljenosti od 120 cm. Tu je bila ta kanižela sa stubištem, polujavni prolaz, koju je Franjo Paladinić zazidao, prema ispravi na koju se Petar već ranije žalio (u tužbi od 28. listopada 1524.). Hektorović i Paladinić su tim stubištem ulazili svaki u svoju kuću. Dana 14. studenog 1524. god. Petar Hektorović piše, u istoj tužbi, da Franjo podiže toretu uz kuću nekad Gazarović ili Piretić koja je nedavno pripala gosp. Franji prema nekoj ispravi na koju je na vrijeme upozorio i žalio se, iz čega proizlazi, da se Franjo odlučio rekonstruirati tu kuću koja mu je nedavno pripala, i prema toj ispravi njemu je bilo omogućeno dograđivanje do kuće Hektorović, što očito nije bilo po volji Hektoroviću. Franjo Paladinić odgovara na tužbu tvrdeći da je 1458. god. pok. don Pavao Paladinić arhiđakon sastavio ugovor s pok. Ivanom Mišetićem, glavnim tvorcem i vlasnikom kuće istočno, sada vlasništvo Hektorović, da može podići taj zid i vezati se za zid sada kuće Hektorović.⁹ Franjo je očigledno prevario Petra, budući da se ugovor nije mogao odnositi na nove vlasnike kuća. Budući da je Franjo rekon-

strukcijom gradio drugi glavni ulaz u kuću mogao je ovaj u kaniželi eliminirati. Taj mu je remetio mir i sigurnost doma, jer je svatko mogao doći na šetnicu gradskog zida, tj. u njegov stan. Taj ulaz nije bio reprezentativan za jednu palaču. Franjo Paladinić zatvorio je prolaz, radi sigurnosti, da se na njegovu terasu na drugom katu palače s južne strane ne može prići, i radi samog komoditeta i funkcionalnosti palače. Na zazidanom dijelu očituju se: novi elementi friza u II. i III. katu i novi žlijeb s konzolama za kišnicu ispod vijenca krova, isto tako i novi otvori. Arheološkim ispitivanjem našla bi se rupa u gradskom zidu, kroz koju je otjecala silna voda iz grada.

Središnja vrata ispod Hektorovićeveg sulara su nova. Napravljena su nakon gradnje sulara. Kameni okvir vrata uklesan je tako da se poveže s kamenjem sloga na pročelju, kako se ne bi rušio zid i oslabila konstruktivnost objekta. Krajnja lijeva vrata pod sularom imaju kamene elemente romaničkih, odnosno ranogotičkih vrata, koji su umetnuti u otvor kada se podigao i rekonstruirao u vrijeme povišenja nivoa ulice, vjerojatno i prije gradnje sulara sa stubištima.

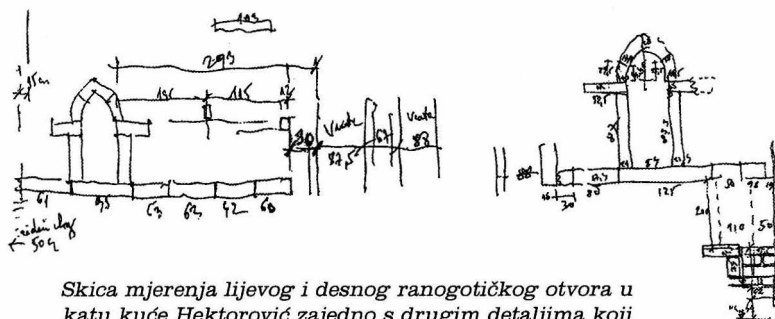
Vijenac u I. katu, koji ide po cijeloj dužini pročelja, prekinut je na mjestima gdje su izvedena oboja vrata za ulaz u I. kat. Vidi se da su kamene vijenca otučeni.

Skica mjerenja ulaznog stubišta i sulara s vratima ispod njega
Hvar, 10. svibnja 2001. god.

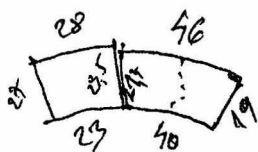
Na katu i to 30 cm lijevo od ulaznih vrata, onih istočnih, vidi se vertikalna sljubnica u visini od 100 cm od vijenca prema gore i dio kamenog okvira monofore, onog lijevog na kojem je ležao njezin luk. Kod gradnje vrata taj komad okvira prozora je pukao i njegov dio (u dužini od 12 cm, koji je bio duži i ulazio dublje u zid) ostao je u zidu kao dokaz postojanja monofore na tom mjestu. Rekonstrukcija pročelja i modularni raster dokazuju također da je na tom mjestu nesumnjivo bio otvor.

Vijenac na istočnom kraju pročelja dulji je za 15 cm od ugla zgrade (čestice zgrade broj 111/2), koji se vidi u II. i III. katu nadogradnje. Istočni kraj vijenca je puknut, što govori da je vijenac išao još dalje prema istoku. Isto tako i kamenje fasade, pogotovo u prizemnom dijelu objekta ispod vijenca, produžuje se prema istoku mnogo dulje od samog vijenca, što dokazuje da je prvotna ranogotička kuća bila duža nego danas.

Skica mjerenja lijevog i desnog ranogotičkog otvora u katu kuće Hektorović zajedno s drugim detaljima koji karakteriziraju njen prvobitni izgled

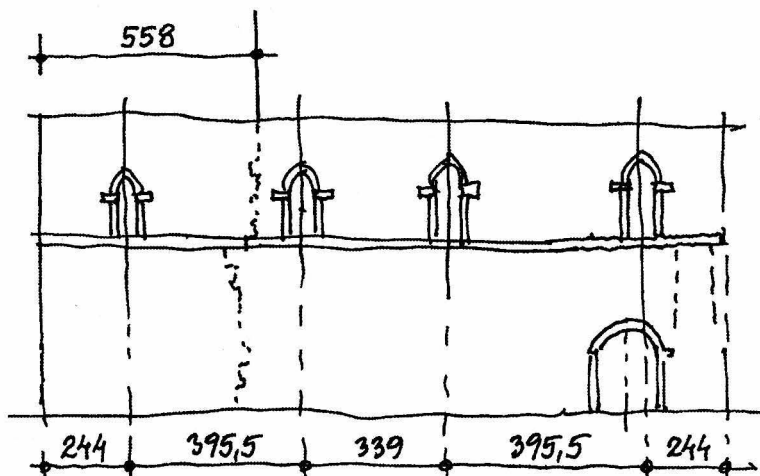
Na krajnjem istočnom dijelu pročelja u prizemlju očituje se prema slogu kamene fasade da su tu bila vrata. Kamenih okvira nema, osim jednog fragmenta koji bi mogao biti dio vrata. Prvotna ranogotička kuća bila je dakle srušena na istočnom dijelu. Istočnije od opisanog mjesta i to iznad prozora u prizemlju kuće Dešković, čestice zgrade broj: 111/3, ugrađeni su, kao segment luka, kameni elementi luka ranogotičke monofore, koja je

Dijelovi luka ranogotičke monofore, koji su ugrađeni nad sjevernim prozorom u prizemlju kuće Dešković, čestica zgrade broj 111/3 k. o. Hvar

najvjerojatnije bila na prvotnoj ranogotičkoj kući i njeni su dijelovi upotrijebljeni u vrijeme njene rekonstrukcije.

Istočni ugao kuće Dešković udaljen je 558 cm od zapadnog ugla II. i III. kata nadogradnje kuće Hektorović. Ako produžimo modularni raster na sjevernom pročelju

Rekonstrukcija sjevernog pročelja prvotne ranogotičke kuće

prema istoku i na udaljenosti od 395,5 cm od osi lijeve monofore, na istoku postavimo još jednu monoforu, od njezine osi do istočnog ugla iste kuće Dešković, ostaje 244 cm, isto toliko koliko i od krajnje desne monofore do zapadnog ugla kuće Hektorović, odnosno istočnog ugla palače Paladini. S ovim rasporedom otvora u I. katu dobili smo potpuno simetrično pročelje. Zar nam i ovo ne kazuje da je prvotna ranogotička kuća bila sve do istočnog ugla kuće Dešković, čest. zgrade broj: 111/3? Obrada kamenih uglovnica na istočnom uglu kuće Dešković, i to onih prizemnih te onih djelomice na katu ista je kao i onih na zapadnom uglu kuće Hektorović.

Kako se moglo dogoditi da se dio kuće srušio? Najvjerojatnije su u prizemlju bili veliki otvori (radionice i trgovine su zbog funkcionalnosti bile na istočnoj strani kuće, jer je na toj strani prema istoku bilo proširenje ulice, prije dvorište kuće), a u tom istočnom dijelu bilo ih je više i ispod njih nešto slabije tlo, u katovima masivni teški zidovi koji su stajali na "staklenim nogama" i krov od kamenih ploča prouzročili su rušenje tog dijela objekta.

ta. Rušenje objekta uslijedilo je 1571., čak prije 1. listopada 1579. god, kada je grad Hvar najviše nastradao od eksplozije baruta u hvarskoj tvrđavi, uslijed čega je porušeno pola kuća u gradu, a sve druge ostale bez krovova i zadobile veća oštećenja.¹⁰

Znamo da su 1571. i pogotovo 1579. g. bila velika stradanja koja se znatno očituju na objektima. Upravo je istočni dio sklopa s cijelim istočnim, sjevernim i djelomice južnim zidom građenim iznad gradskog zida bio srušen (istočno od trifore nad kojom je grb porodice Gazarović, današnja kuća Dešković čest. zgr. br. 111/3). Zato na sjevernom pročelju tog dijela objekta nema zidova ranogotičke građevine, već je novi zid iz kasnijeg razdoblja, bez posebne stilske vrijednosti zajedno s otvorima. Prema stanju kamena na postojećim otvorima na pročelju ne bi se reklo da je kuća gorjela, ali ti su ranogotički prozori već bili zazidani i kuća nadograđena, pa okviri ranogotičkih otvora nisu mogli biti ticanj ognjem.

Čestice zgrade broj 111/1, 111/2 i 111/3 predstavljaju u tlocrtu prvotnu kuću prema planu Venecije za Novi grad. Marin, otac Petra Hektorovića kupuje cijelu prvotnu kuću od Petra Bartučevića koji je nju kupio od Ivana Mišetića. Da li je Ivan Mišetić imao u vlasništvu cijelu prvotnu ranogotičku kuću? Da, to je rekao Franjo, što sam ranije napisao. Kasnije, 1509. g., Hektorović kupuje i vrt pred kućom, odnosno pred gradskim zidom, od Ivana Mišetića¹¹, samo u širini dva dijela kuće, pred čest. zgr. broj 111/1 i 111/2. To bi značilo da Ivan Mišetić nije sve bio prodao Petru Bartučeviću. Petru Bartučeviću vrt nije bio potreban, pa ga nije niti kupio. Dakle, kući na gradskom zidu pripada i vrt južno od gradskog zida čestica zemlje broj 242/2, kojoj se pristupa direktno iz kuće, kroz kasnije otvorena vrata u gradskom zidu. U taj vrt se pristupalo s Pjace, dok vrata još nisu bila otvorena u konobi u prizemlju u gradskom zidu debljine 1,5m. Gradski zid je posebna parcela i to je javni-gradski prostor i objekt, koji se teoretski nije smio uzurpirati niti remetiti njegovu funkciju. Probijanje vrata i prozora u gradskom zidu, kao i sjedanje zgradom na cijelu širinu gradskog zida, smatralo se protuzakonitim činom. Vidimo iz dokumenata spora kako se branio Franjo Paladinić; piše da su sve zgrade već sjele na gradski zid i nadogradile se, kao i sama kneževa palača. Ovdje na katasarskoj karti gradski zid teče neprekidno, a u naravi on je uzurpiran česticom zgrade broj: 111/1, 111/2 i 111/3.

Zgrada na čestici zemlje broj: 240/2 ima šetnicu na gradskom zidu, kao palača Paladinić i kuća Jakša¹² na istoku, zapadno od ulaza u grad kroz vrata Sv. Marije blizu Katedrale, što znači da se zidom pred tim zgradama može proći bez smetanja. To nije dugo trajalo, pa su neki, kao Hektorović, Nikolini¹³, Užičić¹⁴ i sam Knez, sa svojim palačama sjeli na cijelu širinu gradskog zida, a drugi, kao Paladinić i Jakša, ostavili terasu, na koju se teško prilazilo izvana. Te građevine na gradskom zidu smjenjivale su se po sistemu a,b,a,b. Između objekta koji je imao terasu bila su dva koja su sjedala na cijelu širinu zida. Kuća Dešković (čest. zem. broj 240/2), koja se nalazi istočno od Hektorovićeve, ima terasu; tako je i kuća (prije rekonstrukcije 1976.) istočno od ove kuće Dešković a zapadno od palače Jakša sjedala na cijelu širinu zida (vidi se na fotografiji snimljenoj sa zvonika katedrale). To je bilo neko pravilo koje su poremetili kod rekonstrukcije te kuće i to tako da su pred zgradom, koju su brutalno naslonili na palaču Jakša, ostavili terasu nad gradskim zidom.

Čestica zemlje 242/1 nalazi se južno od čestice zemlje 242/2, što nam kazuje da je to prije bila jedna parcela. Da li su obje parcele bile Hektorovićeve? Paladinić ima (kupio je) sve zemljište i objekte do Pjace koji su se nalazili pred njegovom palačom na gradskom zidu, pa zašto to ne bi uradio i Hektorović? To su prije bili vrtovi. No na parceli broj: 242/1, odnosno na mjestu gdje se danas nalazi kuća čestica zgrade broj 117, bila je crkva Svih Svetih.¹⁵

Između Paladinićevog vrta i Hektorovićevog pred gradskim zidom nalazi se javni i njihov zajednički kanal

Kopija službenog katastarskog plana broj 12. k.o. Hvar, predio Groda, (lijevo) i austrijska karta grada Hvara iz godine 1841. u Muzeju hvarske baštine. Na obje karte vidi se sporna gradnja Franje Paladinića, koja nosi oznaku čestica zgrade broj 112.

za otjecanje nečiste vode koju oni prolijevaju iz svojih kuća i ujedno za vodu kišnicu koja se bujicom slijeva kroz ulice grada i ulazi pod stubište, odnosno kaniželu između njihovih kuća, te prolazi kroz rupu u gradskom zidu, da bi došla u spomenuti kanal, koji dolazi do trga i da, prije nego što dođe na trg, prođe između Paladinićeve "ljetne kuće" na trgu sa zapada i zemljišta bolnice na istoku (vidi u Dodatku). Tu se ne spominje crkvice "Svih Svetih", već samo zemljište bolnice. Zašto? Bolnica bi mogla biti današnja župska kuća, a ta je crkvice vjerojatno bila bolnička, jer se nalazila na zemljištu koje je pripadalo bolnici. To bi značilo da Hektorović nije imao vrt sve do Pjace. Uz taj javni kanal bio je puteljak s kojim je mogao Hektorović, prije otvaranja vrata u gradskom zidu, doći u svoj vrt.

Na karti iz 1886. i prethodnoj iz 1841. g. ucrtana je crkvice Svih Svetih na slobodnom zemljištu ispred gradskog zida. No ni na prvoj ni na drugoj karti nije na crkvi-

Austrijska karta grada Hvara iz 1886. god.

ci označen križ, niti žarko crvena boja, kao što je označeno na drugim crkvama u gradu. Žarko crveno označava i javnu građevinu. To bi možda značilo da crkvice 1841. god. više nije imala svoju funkciju. Zato je i srušena. Bolnica je premještena izvan grada istočno od katedrale 1608. god.¹⁶ Iz kuće Hektorović pružao se nesmetan pogled na Pjacu i Katedralu preko crkvice Svih Svetih i bolnice na istoku. Zapadno od crkvice Svih Svetih je "ljetna kuća" Franje Paladinića. Do nedavno, prije gradnje robne kuće "Razvitak", pružao se veličanstven pogled s Pjace na sklop zgrada na gradskom zidu.

Prema katastarskoj mapi vrt koji pripada Paladiniću proteže se duboko do pred kuću Petra Hektorovića i baš tu pred kućom Hektorovića neka je građevina s oznakom

čestice zgrade broj 112. Upravo zbog te zgrade, koju je gradio Paladinić bez dozvole, sporio se Hektorović dugo godina. Zaista, Hektorović nije dobio spor, kada se ta zgrada nalazi na mapi i u stvarnosti. No u stvarnosti ta zgrada pod brojem: 112 k. o. Hvar ne nalazi se baš toliko daleko na istoku ispred kuće Hektorovića, kao da je po sredini pročelja kuće, već se ona u naravi nalazi na samom istočnom uglu palače Paladinić, odnosno zapadnom uglu kuće Hektorović i točno na mjestu gdje se nalazio prolaz sa stubištem za prilaz hodnici na gradskom zidu. Zašto je pogrešno ucrtana? Austrijske karte očito nisu precizne i mogu izazvati spor. To se događa! Ta zgrada je zaista kao toreta (kulica), jer je u tlocrtu malih dimenzija (oko 2x2,5m), a proteže se po visini sve do III. kata. Tu je Paladinić imao zahode u svim etažama. S obzirom na to da je ta građevina izgrađena izvan gradskog zida i na gradski zid, a uz sam zid kuće Hektorović, Petar Hektorović je morao tužiti Paladinića zbog smetanja posjeda. Izgleda da je na zapadnom uglu kuće Hektorović bila mala terasa na gradskom zidu, dakle ostavljena mogućnost da se na gradski zid može pristupiti i tako proći zidom prema zapadu sve do glavnih gradskih vrata Porta Maestra. Prema istoku to nije bilo više moguće, jer je već tada dio kuće Hektorović zauzimao cijelu širinu gradskog zida (navodi Franjo Paladinić u odgovoru na Petrovu tužbu 14. studenoga 1524.)¹⁷. Ovom gradnjom Paladinić je zatvorio taj prolaz ne samo na tom dijelu gradskog zida, već je dogradnjom cijele svoje palače prema istoku do kuće Hektorović, srušivši pri tom stubište koje je vodilo do na gradski zid i zatvorivši otvore na zidu kuće Hektorović kroz koje se prolijevala nečist, uzurpirao javni i zajednički prolaz. S ovim potezom Paladinić je prisvojio prostor gradskog zida, isto što je već prije uradio Marin Hektorović sa svojom kućom. Petar Hektorović odgovorio je Paladiniću (koji je u svoju obranu optužio Petra da se i njegova kuća nalazi na gradskom zidu), da je njegovu kuću na gradski zid nadogradio njegov otac Marin, kojemu je to dozvoljeno, a što može posvjedočiti dokumentacijom koju posjeduje.¹⁸ Ako je Petrov otac Marin izgradio nadogradnju prvotne ranogotičke kuće i naslonio se na cijelu širinu zida, tada se u ugovoru o kupnji iz 1494. god. govori o cijeloj ranogotičkoj kući koja je slobodna navodno sa svih strana. Kada je Marin nadogradio kuću, tek tada je kuća bila slobodna sa svih strana.

Pred istočnom kućom (čest. zgr. broj 111/3), na kojoj se nalazi trifora s grbom plemićke obitelji Gazarović, nema dvorišta, već je vrt - druga čestica zemlje broj 243 k. o. Hvar. Na tu parcelu nije bilo pristupa iz Hektorovićevog dvorišta, a niti iz današnje kuće Dešković (čest. zgrade broj 111/3 i zgrade građene na čestici zemlje broj 240/2, isto vlasništvo Dešković). Nivo zemljišta čestice zemlje broj 243 je u denivelaciji u odnosu na dvorište pred kućom Hektorović za oko 1,5m (ono je nasuto, kao i sama konoba, a kako bi bilo u nivou nasute ulice sjeverno od kuće, na kojoj su vrata konoba). Ta je parcela pripadala bolnici. Na katastarskoj karti između čestice zemlje broj 242/2 i čest. zemlje broj 243 ucrtane su dvije crte jedna do druge, kao da se radi o nekom potoku ili puteljku, ali nema posebne oznake - broja. Budući je čestica zemlje broj 242/2 niža od nivoa vrta, danas dvorišta pred kućom Hektorović, pretpostaviti je da se radi o kanalu za odvođenje voda koje su se slijevale ulicama grada sve do Pjace.

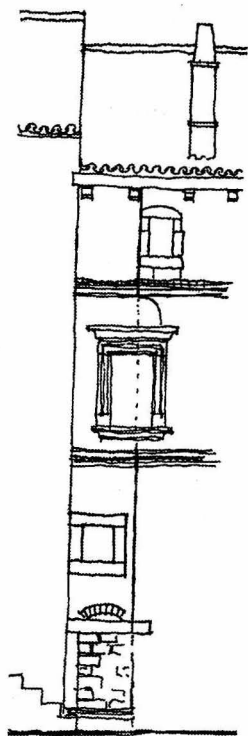
Sjeverno od prvotne ranogotičke kuće je ulica, zapadno je ona danas prislonjena na palaču Paladinić, a istočno je prislonjena na kuću Dešković koja još uvijek nosi broj čestice zemlje 240/2 k. o. Hvar, a što kazuje da je do nedavno tu bio vrt ili dvorište, a ne kuća. Također nam to govori da je istočno od prvotne ranogotičke kuće bilo dvorište i vrt ili proširenje ulice - pjaceta. Na austrijskoj karti iz 1841.g. nema na tome mjestu kuće, već izgleda, kako je nacrtano, da se radi o dvorištu i vrtu, a na karti iz 1886.g. (koja je jednostavnije crtana) prikazano je kao da se radi o javnom prostoru - pjaceti. Mislim da je vjerodostojna starija karta i da tu bijaše dvorište, ali to ne znači da je bilo i u vrijeme gradnje ranogotičke kuće. Kroz to se dvorište ulazilo prvotno u stambene prostorije kuće, a ne direktno iz sjeverne ulice. U dvorištu su bile stube za pristup katu i preko balkona-sulara se ulazilo na kat. U prizemlju su bile konobe i radionice. Takva je koncepcija gradnje kuća, uglavnom, bila za cijeli grad. Danas vlasništvo Dešković zauzima i česticu zgrade broj 111/3, što nam potvrđuje da je čestica zemlje broj 242/2 zaista bila dvorište prvotne ranogotičke kuće.

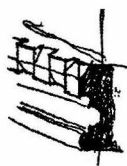
*Pogled na južni gradski zid. Strelica pokazuje kuću Petra Hektorovića
(I. Štambuk: Razvoj hvarske Pjace)*

Prizemlje je bilo poslovno, za konobu, radionicu i skladište. Ako je u prizemlju bila samo konoba, tada ono nije imalo mnogo otvora, a ako je bila radionica i prodavaonica, tada je na pročelju bilo više otvora, bilo je otvorenije s velikim raskošnim otvorima kako to gotika umije izvesti. U dvorištu se radilo i bilo je vezano s poslovnom prostorijom u prizemlju.

Kako se dolazilo na hodnicu južnog gradskog zida ovdje gdje su uz zid izgrađene kuće? Moralo se ostaviti negdje mjesto za stubište kojim se dolazilo na zid. Ako nekog posebnog stubišta nije bilo, tada se prolazilo kroz kuće koje su bile građene uz njega. Danas se prolazi kroz kuće za prilaz hodnici na gradskom zidu. Tako uđemo u palaču Paladinić i glavnim stubištem dođemo na balkon odnosno hodnicu gradskog zida. Tamo gdje objekti nisu građeni uz gradski zid, na gradski zid se pristupa kroz privatna dvorišta i vrtove. Kako se dolazilo na hodnicu gradskog zida, kada je Hektorovićeva kuća izgrađena na cijelu širinu gradskog zida? S istočne strane su na kući

Na ovom crtežu lijevo prikazan je zazidani prolaz - kanižela sa stubištem - za prilaz hodnici gradskog zida. Prikaz je sjevernog dijela pročelja i to krajnjeg istočnog dijela palače Paladinić. Lijevo od nje na istoku je kuća Hektorović (dolje su početne stube sulara za ulaz u njegovu kuću). Pregradnjom polujavnog prolaza, Paladinić je morao dodati novi dio vijenca na II. i III. katu i produžiti kameni žlijeb za vodu kišnicu sa dva zuba da ga nose. Lijepo se vidi da su ti elementi novi. Čak nisu isklesani točno prema postojećima. Vrata za ulaz u taj prolaz, koja su vjerojatno postojala, jer su starijeg datuma, Paladinić također zatvara.

Lijevo je detalj vijenca u III. katu, a desno detalj vijenca u II. katu. koji se nalazi na sjevernom pročelju palače Paladinić

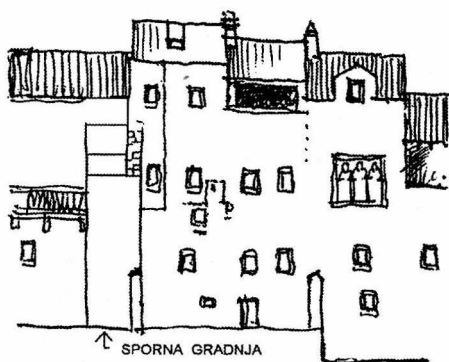
vrata iz kojih se izlazi na gradski zid, odnosno današnju terasu ispred kuće na čestici zemlje broj 111/3. Iz svih kuća koje se nalaze na gradskom zidu i zauzimaju cijelu širinu gradskog zida može se izaći na hodnicu gradskog zida sa strane.

Čestica zemlje broj 240/1 bila je dvorište do nedavno. Na austrijskoj karti iz 1841. god. tu je još vrt. Zato je prostor označen kao čestica zemlje. Za građevnim prostorom unutar zidina grada se vapilo, a taj je prostor ostao neizgrađen!? Zašto Hektorović ne spominje to svoje dvorište?

Već sam spomenuo ranije da je na južnoj fasadi bila ostavljena pri nadogradnji kuće na gradske zidine jedna mala terasa, odnosno nezauzeti dio gradskog zida, da bi se moglo nesmetano doći na hodnicu toga zida. Dakle, stubištem kroz kaniželu, koju uzurpira Franjo Paladinić, pristupao je Hektorović toj maloj terasi. Nalazi se tu negdje na 1/3 udaljenosti između gradskih vrata Porta Maestra, na zapadu, i vrata Sv. Marije na istoku. Pristup na hodnicu gradskog zida bio je, vjerojatno, i s istočne strane kuće Hektorović, na 2/3 udaljenosti od vrata Porta Maestra, odnosno 1/3 udaljenosti od gradskih vrata Sv. Marije na istoku. Mala terasa više nije bila tako ugodna za boravljenje kada je Paladinić izgradio zahod Hektoroviću pred nosom, pa je Hektorović, ili oni kojima je ostavio taj dio kuće, anuliraju.

Nakon darovanja objekta siromašnim udavačama izvršena je podjela kuće i novi vlasnici je nadograđuju daleko iznad visine gradskog zida, tako da svaki dio dobiva svoj izgled. Istočna (današnja kuća Dešković) ima veliku triforu s grbom plemićke obitelji Gazarović i veliki luminar u potkrovlju, gdje se nalazi veliki komin. Središnja ima lijepu lođu u potkrovlju (s južne i sjeverne strane). Lijeva kuća uz palaču Paladinić je najviša, s malim krovnim luminarom, koji ima krov na jednu vodu, s južne i sjeverne strane krova. Na tom se dijelu na južnoj fasadi vidi od razine gradskog zida do vijenca krova vertikalna sljubnica, koja kazuje da na tom dijelu objekt nije bio do ruba gradskog zida, već da je tu bila manja terasa.

Dio objekta gdje se nalazi trifora i nad njom grb plemićke obitelji Gazarović zbunjuje mnogo. Ako je kuća sa svih strana bila slobodna, kada je kupuje Petrov otac Marin Hektorović p. Hektora 1494. g., tada je on kupio i istočni dio kuće s triforom ako je taj bio izgrađen, a ako nije bio izgrađen tada ga je on izgradio.

Crtež južne strane kuće Hektorović podignute nad gradskim zidom

Zid na mjestu gdje je trifora i fina gotička gradnja, na istočnom je uglu krpan i nadograđivan te dograđivan u kasnijem razdoblju (najvjerojatnije iza 1579.), što znači da je kuća zaista bila srušena u dijelu svog postojanja.

Na istoj južnoj fasadi krajnje zapadne kuće vidi se i ostatak jednog prsobrana gradskog zida s konzolom na koju se vješao drveni štit pred strijelnicom. Vide se i manji sazidani prozori dolje lijevo od prsobrana i rupe za otjecanje kišnice dole desno od prsobrana, što je služilo dok je hodnica bila u svojoj funkciji kao terasa.

Na fotografiji koja je snimljena sa zvonika hvarske katedrale vidimo da je sporna gradnja djelomično srušena. Sadašnji vlasnik ili njegov prednik srušio je dio objekta koji je prijetio padom. Ostaci gradnje još se vide u višoj etaži. Nesumnjivo je da je Hektoroviću ta gradnja mnogo smetala, pogotovo što mu se nalazila upravo pred malom terasom na gradskom zidu, do koje je mogao prići javnim prolazom i tako svoje goste dovesti u svoju kuću ne prolazeći kroz svoje stambene prostorije, a s koje se terase pružao lijep pogled na gradsku luku, Pjacu, katedralu, crkvu sv. Marka i Kneževu palaču. Pružao se pogled i na palaču Paladinić ("zimsku kuću") i "ljetnu kuću" Paladinićevih na Pjaci, koja je već bila izgrađena (u drugoj polovici XV. st.).

Zahodi u toreti (maloj kuli), kao i zahodi u toreti na "ljetnoj kući", koje je Paladinić izgradio najvjerojatnije u isto vrijeme¹⁹, nesumnjivo je, mnogo su smetali integritetu stanovanja u kući Hektorović. No Petar se nije sporio zbog gradnje zahoda na "ljetnoj kući", a niti zbog gradnje "ljetne kuće", kako to misli Joško Belamarić, već "ljetnu kuću" (koja je sagrađena prije rođenja Petra Hektorovića) Petar spominje usputno u svojoj tužbi kao bastion-palaču koja

Snimak sa zvonika katedrale (I. Štambuk, 1972. god.)

može primiti "2000 ljudi" i time čini potencijalnu opasnost za grad, jer je Franjo u gradskom zidu otvorio vrata na svojoj "zimskoj kući", kroz koja se bez nadzora i dopuštenja vlasti može ući unutar zidina utvrđenog grada i izaći iz njega u bilo koje doba dana i noći. Petar Hektorović se toga ne boji, jer da, kako kaže sam, njegovoj kući ne prijete od toga opasnost. Hektorović nije dobio spor i zauvijek odlazi iz Hvara. Paladinićeva bespravna zdanja i danas su u funkciji.

BILJEŠKE:

- ¹ I. ŠTAMBUK: Razvoj hvarske Pjace, Hvarski zbornik 4, 1976.g. i T. MARASOVIĆ: Povijesno-graditeljsko nasljeđe otoka Hvara, str: 196-197, Otok Hvar, Zagreb 1997.g.
- ² J. BELAMARIĆ: Petar Hektorović - spor protiv Franje Paladinija zbog gradnje toreta na njegovoj ljetnoj kući na hvarskoj Pjaci 1524.god., predavanje na Danima Cvita Fiskovića u Splitu 2001.god. (u Dodatku članka), te članak "Zidanje i pjesnikovo prigovaranje", Vijenac, glasilo Matice hrvatske, Godište IX., broj 204-205, od 27. prosinca 2001. god., u kojem iznosi: Kako je Petaru Hektoroviću zaklonjen pogled na hvarsku luku i snop dokumenata o sporu koji se između Hektorovića i Paladinija vodio jeseni i zimi 1524., a razriješio dijelom u korist drugoga u proljeće sljedeće godine (baš u danima kada Vinko Pribojević hvarskim plemićima čita hvalospjev o Hvaru), jedinstven je ne samo po količini

građe koja nam - na desetinama stranica - ocrtava gruntovni spor oko jedne od važnih točaka naše renesanse, nego osobito zbog mogućnosti da iz njega mnogo bolje upoznamo psihogram pjesnika-graditelja. - Ovdje mu zahvaljujem na poslanom pismu i ukazanom povjerenju.

³ J. BELAMARIĆ (2).

⁴ J. BELAMARIĆ (2).

⁵ G. NOVAK: Hvar, Beograd 1924, str. 119.

⁶ C. FISKOVIĆ: Graditeljstvo grada Hvara u XVI. stoljeću, str. 459., Radovi 10, Matij Ivanić i njegovo doba, Sveučilište u Zagrebu-Institut za Hrvatsku povijest, 1977.

⁷ J. KOVAČIĆ: Iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987, str. 27.

⁸ J. BELAMARIĆ (2).

⁹ J. BELAMARIĆ (2).

¹⁰ M. PETRIĆ: Izvještaj o arheološko-konzervatorskim radovima na ruševini Gazarović u Hvaru, Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine Komune Hvarske, broj 156, Hvar 1986, str. 7-17.

¹¹ J. BELAMARIĆ (2).

¹² J. KOVAČIĆ (7), str. 31.

¹³ J. BELAMARIĆ (2).

¹⁴ J. KOVAČIĆ: O kući tzv. Hektorović na gradskom zidu u Hvaru, Prilozi povijesti otoka Hvara X., Hvar 1997, str. 75-100.

¹⁵ J. KOVAČIĆ (7), str. 271.

¹⁶ G. NOVAK (5), str. 152.

¹⁷ J. BELAMARIĆ (2).

¹⁸ J. BELAMARIĆ (2).

¹⁹ I. ŠTAMBUK: Palača Paladinić na Pjaci, neobjavljeni rad (tu iznosim da se kod uređenja prostora u toreti (sjeveroistočni ugao zgrade) u II. katu, sada vlasništvo Marijana Baće iz Splita (živi i radi u Americi), nakon rušenja stropa pred ljetu 2001.god. otkrio gornji dio prozora-monofore iznad vrata kojima se ulazi u toretu. Vrata su otvorena na mjestu prozora kada se izgradila toreta za zahode i praonicu. To dokazuje da je toreta dograđena kasnije.

DODATAK :

Pismo koje mi je uputio E-mail-om Joško Belamarić 12. 10. 2001. a koje predstavlja njegovo predavanje na Danima Cvita Fiskovića u Splitu.

Ovom prilikom se još jednom zahvaljujem Jošku Belamariću na poslanom pismu i ukazanom povjerenju. Isto je objavljeno i u "Vijencu" god. IX., br. 204-205, 27. XII. 2001., str. 20 i 29.

"Petar Hektorović - Spor protiv Franje Paladinija zbog gradnje torete uz njegovu ljetnu palaču na hvarskoj Pjaci 1524."

Isus i Marija

Napisao dana 14 kolovoza 1524 gospodin Petar Hektorović prejasnom pretoru protiv gospodina Franje Paladinija:

Prejasni Gospodine kneže i providure, gospodin Franjo Paladini, vidjevši da kroz ova dva dana kanim otići na jematvu, te da ne mogu čekati kraj spora, kako ne bih izgubio ono malo skromnih prihoda od kojih živim, baš prekjučer je započeo gradnju pred gradskim zidinama u prislonu na njih, de absoluta potentia sine ulla concessione, gratia vel licentia magnifici regiminis, suprotno našim zakonima i privilegijima Presvijetle Signorije, zauzimajući uistinu non solum javni odnosno sporedni prolaz (el gatulo comun over vicinal) nego i moje navlastito mjesto i zid moje kuće sa zapadne strane zaklanjajući mi pogled na luku i druge ugodnosti, podižući tu gradnju s lukovima i otvorima (con volti et cave) naslanjajući se na gradske zidine, svodeći ih na svoje potrebe za komoditet vlastite kuće, bez obziranja na povredu prava prvog susjeda, što mi zaista šteti kući (hamorbarmi), s ciljem da je napustim, quum fetor et dolor interimat homines et sunt de maximis prosternentibus virtutem, stvar nequaquam da bude podnošena s pravdom, što je sve urađeno s teškim štetama i povredom mog interesa i sa očitim štetama i opasnostima za čitav grad u slučaju bilo kakve opasnosti, zbog toga što ja, Petar Hektorović pok. gospodina Marina, nemajući sada vremena da se sporim iz navedenih razloga, pretendirajući samo uacta prima oportunitate temporis da se **retractar** pravda, tražim da rečeni gospodin Franjo bez daljnjih troškova i **strepitu de** svađa ukloni navedenu gradnju, iznova započetu, i da je u budućnosti više ne gradi, aliter se prosvjeduje zbog svih troškova, šteta i ugroženih interesa koji će se zbog ovog slučaja pojaviti, ovdje kao i na bilo kojem drugom mjestu, stoga obavještavam Vaše gospodstvo, moleći Prejasnog kneza i providura koji bi trebao brinuti o dobru i zlu ovog grada, i paziti na neposredne štete i opće opasnosti, da izvoli izići na spomenuto mjesto prije nego što stvar uznapreduje i zastari, et vedendo fide oculata ut supra naloži da je vrati u prvobitno stanje (...) i spriječi svaku moguću opasnost, za što je potrebno djelovati što je hitnije moguće.

Tako u dahu, u jednoj jedinoj rečenici, krajnje uzrujanoj a opet skrojenoj po dobrim pravničkim uzancama, iznosi svoju žalbu gradskom "knezu i providuru" pjesnik Petar Hektorović. Snop dokumenata o sporu koji se između Petra i Paladinija vodio kroz jesen i zimu 1524. a razriješio u korist potonjega u proljeće sljedeće godine (makar je spor ostao otvoren još čitavo stoljeće iza Petrove

smrti), baš u danima kada Vinko Pribojević hvarskim plemićima čita hvalospjev o Hvaru, jedinstven je ne samo po količini građe koja nam - na desetine stranica - ocrtava gruntovni spor oko jedne od važnijih točaka naše renesanse, nego osobito zbog mogućnosti da iz njega mnogo bolje upoznamo psiho-graf pjesnika-graditelja.

Situacija na samom terenu prilično je dobro poznata. Hektoroviću se dugo pripisivala poznata palača nad zidinama uz gradska vrata, dok je J. Kovačić nije analizom arhivskih isprava objasnio kao nikad dovršenu gradnju plemića, ser Nikole Užižića sina pok. ser Petra Zaninova, koji ju je počeo graditi 1463. dozvolom općinskom da na gradske zidine nasloni kameni "rimski" luk, odnosno svod, ali uz čišćenje javnog prolaza pod njim (kojega je Užižić kanio uzurpirati, pa ga u molbi naziva svojim "dvorištem"), radi javne služnosti. Užižići su, očito je po grbu, odvjetak Piretića, kao i obitelji Barbić, Golubinić, Grivičić, Jakša, Hektorović - otud i zbrka.

Pažljivijim čitanjem Hektorovićeve oporuke Duboković je pokazao da je Petrova kuća ona nešto istočnije na gradskim zidinama - kojoj se dolazi dvostrukim starim stubištem na sular: "... la mia casa existente sopra le mura de la città di Liesena, tra la casa di quelli de Paladini e quelli de Gazzari...Et similmente il mio horto, qual e sotto le mura della terra ed in parte sotto la casa preditta..."

Petrova bi se kuća nalazila, dakle, između tzv. "ljetne Paladinijeve kuće" (prva plemićka kuća većeg stila na otoku) i ruševina kuće Gazzari, sjeverno u Grodi. Imamo u oporuci i indikacije dimenzija (.tutte le quattro stantie..) iz kojih se vidi da je bila skromna veličinom, Duboković veli "zacijselo građena od predaka (s obzirom na romanički ugođaj), jer se Petar koncentrirao na gradnju u Starom Gradu." Nalazim, međutim, da je kuću kod zidina i vrt ispod njih zapravo kupio Petrov otac Marin pok. Hektora za 86 dukata ugovorom od 9. 4. 1494. od Petra Bertučevića, a taj opet od Ivana Mišetića; vrtu je dakle dodao 1509. Mišetićevo dio.

Spor o kojemu govorimo ticao se dakle prostora pred gradskim zidinama gdje su stajali vrtovi odijeljeni zidovima i niz provizornih gradnji, uz neke čvršće - istočnije (poput ospedala i crkve Svih Svetih koja je od ljetne palače Paladinijevih bila odvojena uličicom, sudeći po opisu iz 1652.). Kupujući neku kućicu koja je bila prislonjena uz njegovu već podignutu palaču na Pjaci, Paladini je odlučio

na njenom mjestu podići novu gradnju, očito uzurpirajući javni prolaz uz zidine.

Paladinijeva gradnja - Hektorović je zove bastionom s toretom - do nas je došla bitno izmijenjena. Na temelju arhitektonskih snimki iz arhiva Boglić-Božić (danas u Mostaru???) može se zaključiti da je rekonstrukcija palače izvedena 1870. (po tadašnjem vlasniku dr. Dominiku Gazariju koji bijaše vođa lokalnih autonomaša; neoženjen - kuću ostavlja prijatelju dr. med. Antunu Bogliću, a taj 1908. nećaku dr. Božidar Božiću)) bila temeljita i da je provela dosljednu simetrizaciju kompozicije pročelja. Projekt rekonstrukcije radio je neki Vinčenco Covacich (?).

Međutim, valja kazati da je V. Kovacich zatekao već alterirano stanje. Jedan opis palače iz 1652. (pisan rukom trogirskog povjesničara Pavla Andreisa koji je bio u srodstvu s Paladinijevima) veli da je u prizemlju postojala velika središnja prostorija s dvije boteghe (dućana) sa strana *con doppia balconata*; na prvom katu 3 balkona (to je, naravno, termin koji podrazumijeva - prozore), na drugom po sredini un *doppio balcone piccolo* a sa strane po jedan mali balkon. U usporedbi s opisima iz 1524. i 1525. koji građevinu višekratno spominju kao bastion, iz čega je očito da je posjedovala zatvoreniju masu, sigurno posebno u prizemlju, bit će da je u barokno doba bila više puta preoblikovana po ukusu svog vremena: Andreisov opis se ne podudara s nacrtom prije restauracije u 19. st.

Iz nacрта tlocrta iz 19. st. vidi se pozicija "torette" građene uz stražnji, sjeveroistočni ugao palače, očito na položaju kojim se branio prilaz svojevrsnom vrtu-propugnaculumu! Ta palača na trgu u ispravama se često naziva "ljetna kuća Paladini", razlikujući se od "zimske", istočno od gradskih vrata. "Zimska" Paladinijeva palača podignuta je vjerojatno temeljem dozvole da obitelj restaurira trakt oštećenih zidina. Uskoro ćemo međutim naći da ih Giustiniano (1553.) opisuje kao stare i vrlo trošne (*mura vecchie e tristissime*); nije ih se dalje ni popravljalo (zato ni katedrala njima nije opasana) u vjeri da je za obranu grada dovoljna tvrđava.

N. Duboković Nadalini upozorava da su na drugom katu tri sobe bile orijentirane radi ljetnih sparina prema sjeveru, odnosno prema vrtu pod gradskim zidinama nad kojima se proteže monumentalni balkon Paladinijeve "zimske palače". Tu ljetnu palaču uistinu je mogao graditi Marko P., vitez sv. Marka u drugoj pol. 15. st.

No, vratimo se dokumentima. Frane P. već nakon tri dana, 17. VIII. 1524. odgovara pred "knezom i providurom" koji mu je na Petrovu žalbu, i nakon vlastitog očevida, privremeno obustavio radove:

... *Od drugih sam čuo za njegovo neslaganje, a vaše mi je Gospodstvo zabranilo da gradim do kraja berbe, a kao što sam već rekao, pripremio sam se za nastavak radova, a želeći kao što mi je uvijek običaj slušati moje gospodare, ponovno pitam gore rečenog gospodina Petra, koji je bacio stvari i materijal pripremljen za tu gradnju, da mi vrati moje novce, u suprotnom ću nastaviti radove sa sadašnjim oblacion(?), a u slučaju presude da sam ja bespravno gradio platit ću kaznu i na moj račun ću ukloniti gradnju.*

Petar - a vidimo da je na gradilištu bio krajnje žustar, da čak baca Paladinijeve stvari - nije otputovao u Stari Grad kako je namjeravao, nego je istog dana ponovno potvrdio svoje posvemašnje neslaganje s gradnjom, da bi 28. listopada opširno, točku po točku - u pravom elaboratu od punih 10 stranica, koje imaju kvalitetu prave literature - izložio povijest i stanje spora, jer je Paladini u međuvremenu, dok je on bio zauzet svojim vinogradima u Staro gradskom polju, nastavio radom:

Magnifice et clarissime domine comes et provisor... Gospodin Franjo, imajući stojnu kuću u gradu Hvaru iznad gradskih zidina, ispred koje je izvan grada druga njegova kuća ili bastion, velika i prostrana da može primiti dvije tisuće ljudi, sa ograđenim dvorištem koje se nalazi između spomenute kuće izvana i one nad gradskim zidinama unutar grada; i probivši već ranije vrata iz svoje kuće kroz gradski zid da bi po svojoj volji mogao izlaziti iz grada, gospoda suci (ili magnifici signori rectori) su mu naložili da zazida vrata u zidinama, kao što može M. V. vidjeti, jer nijedna privatna osoba nema prava slobodnog ulaza i izlaza iz grada... Izgleda da se već u vrijeme vašeg prethodnika gospodina Francesca Nanija, kneza i providura, rečeni gospodin Paladini pripremao da započne neku gradnju na tom mjestu, ali ga je magnifico providur spriječio... Prošlog kolovoza, bez obziranja prema V. M. i bez razmišljanja o šteti i inkomodiranju susjeda, gospodin Franjo je na tom mjestu započeo gradnju jednog jasnog zida koji neki zovu toreta (kulica), neki potreba, netko ovako netko onako, na gradskim zidinama pod kućom nekad Gazzarovića ili Piretića, koja je nedavno

pripala gosp. Franji po ispravi na koju sam na vrijeme upozorio i žalio se, i to pred mojom kućom sa velikim štetama i beskrajnim dekomodiranjem, te sramotom za moju kuću...

... gosp. Franjo vidjevši da nečasni početak gradnje ne može doseći cilja kojemu je težio, oholo je čak pred V.M. zaprijetio mom životu uvjeren u svoju veliku moć i dugi red sljedbenika... ali ja se nisam obazirao na razne prijetnje već sam vjerovao u pravednost Vašeg gospodstva ...

I sad, u deset točaka (od kojih nam danas neke imaju Držićevsku duhovitost), iznosi zašto se žali:

1.: *Et primum, stoga što se dio te njegove gradnje diže pred mojom kućom come ad oculum se vidi....*

3.: Jer mi je zazidao i začepio ulični **sburador** (otvor za ventiliranje) odnosno obližnji zajednički **gatuelo** (uzak prolaz, kanižela) unutar grada između kuće moje i one rečenog Franje, prisvojivši ga usprkos mom protivljenju... nad ovom ulicom ispod jednog stepeništa, obje kuće ab urbe condita imaju prozore za izlivanje vode i "drugih komoditeta" (nečisti?) prema povlastici za rečene skale od 8. veljače 1443....

4.: Zbog toga jer mi je zazidao i začepio **sborador**, naravski, ulazi mi voda u konobu koja je pod zidinama unutar grada te se u njoj ne može boraviti od vode koja se u doba kiša slijeva kao bujica sa kaštela ulazeći ispod rečenih stepenica između naših dviju kuća u dužini izvan grada kroz obližnju uličicu, odnosno zajedničku, između vrta rečenog gosp. Franje, na zapadu, i moga posjeda, te onog gosp. Franje uz bolnicu sa istoka prema trgu....

5.: Jer je svojom gradnjom zauzeo obližnji odnosno javni prolaz izvan gradskih zidina tako da sam potpuno izgubio povlasticu da bacam vodu s prozora ili bilo što drugo što mi treba...

6. : Jer mi je zaklonio pogled na luku i grad koji je oko te luke (perche mi priva dela prospetiva del porto et dela piazza ch' e atorno el ditto porto ch' e la miglior parte de casa mia a noi venduta...) što je najljepši dio moje kuće koja nam je prodana ugovorom u Veneciji po kojem je slobodna sa svih strana i sa svim svojim komoditetom prije više od 30 godina... te stoga želim uživati u pogledu na isti način kao što to on želi, pa vas da to potvrdite pošaljite dvije osobe koje bi provjerile liniju zapadnog ugla njegove gradnje usporedivši je s pogledom s mog prozora...

8.: Zbog toga što postoji zakon u našem statutu potvrđenom od presvijetle Signorije po kojem nitko ne može graditi uz gradske zidine na 20 lakata udaljenosti uz kaznu...

9. : Ako se ta gradnja nastavi, što je po sudu rođaka i meštara gosp. Franje neophodno, morat će napustiti svoju kuću i ostaviti je nenastanjenom jer kao što kažu liječnici *fetor et dolor interimunt homines et sunt de sume prosternentibus virtutem*, što to nije stvar koju se može trpjeti..

10.:od zla i teškoća neće stradati samo moja kuća već čitav grad, jer on (*messer Frane*) može u doba mira i rata po danu i noći primiti izvana tolike hiljade ljudi u svoju vanjsku kuću, zbog čega kažem ponavljajući kao gore da on ne može zauzeti moju kuću na mom posjedu... uz beskrajno moje dekomodiranje s tako ogromnom zgradom...

....nanoseći privatnu štetu i diskomod mojoj kući i opću opasnost za čitav grad, o čemu se nijedna privatna osoba ne usudi ni promisliti a kamoli se upustiti u radove...

Paladini na sve to odlučuje povisiti ton i udariti nisko s aluzijama na neke, za Petra i njegova oca Marina politički kompromitirajuće situacije zbog kojih da su bili ispitivani i zadržavani od magistrata i Savjeta desetorice! Ističe nasuprot, u ne kraćem odgovoru, dva tjedna poslije, 14. XI. 1524., vojne zasluge svoje familije za Prejasnu republiku, za što su zaslužili niz privilegija. Obraća se Petru i izravno:)¹

ja Franjo Paladini s gosp. Tomom Giphico odgovaram i velim da imam kuću nad gradskim zidinama i drugu ispred nje zvanu na svoj način bastion sa dvorištem između njih, koje je zatvoreno sa svih strana, što je vrlo važna stvar za cijeli grad, i da nije moguće da privatna osoba ulazi i izlazi. Kad netko ne govori istinu treba mu odgovoriti.

..... zahvaljujući Bogu ni ja niti moj otac ni itko od mojih nije bio ispitivan ni zadržan (zatvoren?) od Vijeća desetorice ili nekog drugog magistrata kao gosp. Petar i njegov otac zbog njihovog pretjeranog apetita, ali o tome ne želim više govoriti. Ja uistinu nisam ništa napravio niti želim... i sve te gradnje su napravljene pred stotinjak godina (...) i ukras su i ljepota vašeg grada, što V. M. dobro vidi, a Vašim prethodnicima je kao i Presvijetloj

Signoriji dobro znana vjera i iskrenost kuće Paladini posebno, a ponajvećma zasluge viteza dr. Nikole Paladinija kojima je dobio povlastice, sa visećim zlatnicima (kolajna?) koje sam zbog prilika u ovom vremenu i mjestu morao prikazati i upotrijebiti.....

Kad moj protivnik kaže da želim sagraditi kule, kulice, bastion i ostalo, ne preostaje mi drugačiji odgovor jer Vaše gospodstvo dobro vidi da su naokolo čitava grada na gradske zidine prislonjene kuće i gradnje, pa čak na palači V. M.... Sed, amice, zašto šutjeti o vašoj stojnoj kući, sagrađenoj i naslonjenoj na gradske zidine na kojima ste prošlog srpnja napravili dva otvora visine oko 3 lakta od zemlje "za vaš komoditet", kao što obično kažete?... Pokažite mi malo obrambeni prolaz i krunište zidina pred vašom kućom na zidinama grada...

... uvijek sam bio poslušan i spreman prihvatiti sve naloge i znakove Vašeg gospodstva i nikad se nisam svađao **ne capitulai** sa gospodom sucima i drugima kao spomenuti i njegov otac A na njegove priče i laži za sve se može reći da su extra causam ...

Na prvo što kaže da Vaše gospodstvo pošalje dva čovjeka da pregledaju koliko sam oduzeo od njegova zida odgovaram da je 1458. g. pok. don Pavao Paladini arhiđakon sastavio ugovor sa pok. Ivanom Mišetićem glavnim tvorcem i vlasnikom kuće koja je sada vlasništvo gosp. Petra Hektorovića, da može podignuti taj zid, na kojem sada zidam, koliko god hoće vezujući se za zid kuće gosp. Petra za jednu i pol veliku stopu, a dokument ovdje prilažem...

(ad. 5) gdje kaže da sam zauzeo prostor izvan grada tako da ne može bacati vodu i druge stvari, treba mu odgovoriti da se svatko mora zadovoljiti sa svojim, a ne tražiti tuđe kao što bi htio gosp. Petar koji na moj vrt želi bacati vodu i smeće (sopra l'orto mio butar aqua et scovace), quod neganti parti me offero probaturum, i da je zid na kojem gradim moj i zapadno od njega da je sve moje do Nikolinija, te istočno od zida do vrta gosp. Petra

... gradim i podizat ću stari zid koji po dozvoli i privoli njegovih prethodnika mogu dizati koliko želim prema dokumentu koji prilažem.

Amice habbi pacientia nam quod semel placuit amplius displicere non potest pacto convenerunt, dočim su vaši prethodnici superius allegati 1458 quod iterum reducitur.

Valja kazati da je Paladini mogao imati gotovo imunitet u čitavom sporu s obzirom na ugled u očima mletačkih upravitelja gradom.² Već 1394. spominje se Nikola pok. Dujma Paladini; jedan (isti?) Nikola P. advokat je komune 1459. a 1463. je poslanik na bosanskom dvoru; suprakomit je hvarske galije 1471.-74. (De bello Asiatico) na Levantu, pa u Napuljskom kraljevstvu: Gaeta, Taranto, Napoli... Stekao je u tim bojevima naslov viteza (miles) i zlatnu togu, doživotno oslobođenje od poreza i da može kad hoće biti suprakomit.

Paolo Paladini f. di Nicolò equite ad 4 di april 1501 odlazi u Trogir da drži frontu protiv Skender paše; zajedno s ocem služi pod vojnim providurom Bartolomeo Zorzi i Girolamo Contarini na Krfu i Kalabriji (Taranto, Gaeta); zatim na zapadu pod vojnim providurom Domenico Malipiero; odbio napad triju francuskih brodova i pomogao u razbijanju opsade Pise (i Livorna)... 10. VIII 1497.

Na takav protunapad Petar odgovara tek 10. ožujka 1525., ali još opširnije prilažući niz dokumenata, upozoravajući na početku da je izložen stalnim prijetnjama.

... zbog ljubomore, otrova i zlonamjernosti koji sadrži taj tekst ne zaslužuje da bude priložen civilnoj parnici. Moji protivnici se pred Vašim gospodstvom ne usuđuju mene vrijeđati i prijetiti, ali u svojim pismima punim uvreda pokazuju svoje pravo lice. Da su čitali Euripida znali bi da ništa nije gore u čovjeka od kužna i pogana jezika, i ako ih priroda nije obdarila nikakvom drugom vrlinom obilato im je dala zao jezik.

Posebno se osvrće na spomenute političke aluzije odbacujući ih potpuno, ističući, dapače, da je dobro poznato da su upravo njegovi, u doba mletačkog preuzimanja grada, bili prvi koji su postavili nepobjedivi barjak Svetoga Marka na gradske zidine, te da je njegov ćaća u doba Anzela Tarvisana, koji je bio capitano general da mar, opremio jedan brigantin o svom trošku, prateći njegovu visost u svim ekspedicijama, izdvajajući stotine i tisuće dukata znojeći se i radeći za ovaj otok..., da je njegov barba cavalijer Jakov Hektorović stekao zlatni pojas i plašt te lijepu godišnju rentu i dukate za junaštvo koje je na svojoj malenoj galiji pokazao u opsadi Modona.

Nažalost, ne znamo na što je Paladini mogao ciljati, ali vjerojatno ne griješimo ako u Petrovoj svojevoljnoj izolaciji u Tvrđalju vidimo refleks na ove diskorde. Mislim se, štoviše, nije li poznata epizoda iz Ribanja, kada pjesni-

ka pozivaju na palubu mletačke galije da hvale njegovu gradnju i vrtove, Petrova autoapokrifna invencija. čudno je naime su u njegovom spjevu svi imenovani osim tako značajne ličnosti koja ga je, navodno, ugostila na državnom brodu koji je tuda plovio baš u času Petrovih trodnevnih skitnji.

Veli, dakle, pjesnik:

A ono što zbog zloradosti kaže o meni i mom pok. ocu da smo zbog nekih naših apetita zadržani od Vijeća desertorice, odgovaram da ne govori istinu kao što i sam zna, jer u doba prošlih buna moj pok. otac i ja sa 10 ili 15 plemića koji su imali ugled dobrih i miroljubivih ljudi i bili najistaknutiji u narodu, bijasmo poslanici kod Presvijetle Signorije da bismo smirili prošle razlike koje su sada u državi smanjene... (To je napravljeno bez posredovanja mog protivnika, koji je u tom slučaju bio zanezaren kao i svi iz njegove obitelji poznate po oholosti...)

*(...) kaže da su za povlastice vezani viseći zlatnici te da je njegova vjernost kao i njegovih poznata Signoriji, kao da moja vjernost i mojih nije bila poznata u stjecanju ovog grada jer smo bili prvi koji su nepobjediv barjak sv. Marka postavili na zidine, a moj je pok. otac u doba gosp. Angela Trevisana, generalnog kapetana mora, naoružao o svom trošku brigantin, i slijedio njegovo Gospodstvo na sve ekspedicije i gdje je god bilo potrebno, a i ovoj komuni je za potrebe u svoje vrijeme dao stotine i tisuće dukata znojeći se i radeći za dobrobit ovog otoka da bi namirio hranu potopljenu u hvarskoj luci, bez ikakve naknade. A što se tiče pok. viteza Jakova, moga barbe, koji se nije sakrio od straha u svojoj maloj galiji već se hrabro borio u teškoj opsadi Modona te je od Signorije dobio togu i zlatni pojas s rentom od stotinu dukata na godinu, to ću sve s duždevskim pismima i drugim autentičnim dokumentima poslati na mjesto i u vrijeme kada to bude potrebno. Petar tu umeće latinsku rečenicu opterećenu greškama, ali vjerojatno citat odnekuda: *Sed quid hec et nam (?) genus et proavos et que non fecissent (faciant?) ipsi vix ea nostra puto son certo che la iustitia mantien cadaun nel suo sença guardar li benemeriti d' alcuno li qual se venessino a jostrar et contender tra la copia et qualità di mei li soi non serian cognoscuti.**

(...) Nevezano za slučaj je njegova primjedba da sam otvorio dva otvora (romba) na mojoj kući koja je na gradskim zidinama; šuti, velim, prijazni prijatelju, jer me

ugriz tvojih zubi ne može uvrijediti; otvor sam napravio da osvijetlim konobu i veliku željeznu rešetku nisam stavio na štetu i uvredu drugima, kao što to vi radite messer Francesco Palladini, već milošću i dozvolom suca (rettor), (...), jer o svemu obavještavam nadređene. Lijepo krunište sa šetnicom pred kućom su napravili njegovi stari za ugodu i da bi pokazali svoju posebnost jer nitko osim njih to nema u gradu; uživaj je, velim, i nastavi sa čestitim radovima na svome a ne sa štetom i uvredom susjeda.

Osobito ga je iritiralo što se prijeto i vrijeđao on i uspomena njegova oca pred očima kneza (uzdiše: *O fumi, o venti, o vanitate, o leve parolle...! Lasci dunque cotal instantie da canto, le qual certo l' haria lassato al letto avesse la opera del divo Hieronimo nel tractato di trojani paladini et romani capitulo de paladinis*!).

O njemu sam pisao kao o oholom i neposlušnom čovjeku, ne spominjući to kad nije htio otvoriti vrata dvorišta Vašem gospodstvu, pa ste morali kružiti okolo da biste vidjeli gradnju zbog koje sam ga tužio, niti laži i prijetnje koje mi je izrekao u Vašoj prisutnosti...

... Također kaže da se svađam s njim da steknem ugled. O dimovi, o vjetrovi, o oholosti, lakih li riječi... da osobe koje se s njim svađaju mogu dobiti na ugledu ... Koliki kipovi svijetle zlatom i srebrom a kad ih se ukloni ostaje samo jedno drvo. Drugačije je govorio filozof: *omnia mea mecum porto*. Ostavi dakle to pitanje po strani, što bi i učinio da je čitao djelo božanskog Jeronima u traktatu o Trojancima paladinima et romani capitulo de paladinis.

... Još kaže da ja to radim zbog nadmetanja i da nisam prosvjedovao nizašto drugo. Što se tiče nadmetanja, amice, diži i ruši što si gradio, uživaj u svom miru, i ostavi moje, amice, kao što je bilo prije ...

I još se ubogo ispričava da gradi samo zaklon kako mu izvana ne bi gledali u kuću, a mogao je zazidati prozore da ga sunce ne vrijeđa i da ga drugi ne vide.

... i da bi napravili pokus te ispitali moj slučaj i pokazali njegovu logiku pošaljite ga ponovno na "iovo ako još vjeruje da taj njegov dokument ima kakvo značenje...

Petra je osobito boljela činjenica da je izgubio pogled na luku. Iz svoje je kuće, kroz procjep između svoje kuće na zidinama i Paladinijeve ljetne palače, preko vrtova koji su se nizali sve do sklopa Kneževe palače, mogao uhvatiti

sugestivan pogled na vrevu luke u koju su, kako piše Pribojević, "praznu ujutro, uvečer znali uploviti i dvadeset do trideset velikih lađa; s bogatog istoka, iz plodnog Latija, hrabre Ilirije, sunčane Afrike, opore Hispanije, surove Skitije, sretne Arabije, rječite Grčke... Vrlo je ugodan prizor, a za gradske znatiželjnike vrlo zgodno, što svakog dana vide u ovom gradu ljude raznih narodnosti, koji izmjenično na svojim lađama jedni za drugim dolaze."

Presuda od 15. srpnja 1525. nije išla u prilog Petru, pa se nastavio žaliti. Još u srpnju 1533. pred gradskim knezom u hvarskoj loži (u staroj loži - in logia Dieda - ad suum solitum iuris banchum), kada Hanibal zastupa rođaka Frana Paladinija u sporu s Petrom, spominje se presuda od 23. 7. 1533. i iz kolovoza 1525. po kojoj je Paladini, odlukom mletačkih sindika, morao kroz 15 dana urediti odvod vode u kanalu (kloaka) koji je svojom nečistoćom ljeti smetao susjednoj Hektorovićevoj kući. Izgleda da je Paladini iz dišpeta pod njegovim prozorima podigao zahod.

Spis toliko opsežan i slojevit da smo ga ovdje mogli samo u sažetoj formi prepričati izuzetno je značajan ne samo za interpretaciju razvoja hvarske Pijace i sklopa kuća koji se postupno gradio, prvo voljom pojedinaca, a poslije i planski (kako pokazuje nedavna Tudorova studija o sjeverom dijelu Pijace), pred gradskim zidinama. Zanimljiv je i zbog terminologije, a osobito naravno zbog mogućnosti da izbliza pratimo Petra u sastavljanju žalbi i opisivanju svog "urbanističkog problema" - u čemu je doma koliko i u sastavljanju Ribanja. Može se dakako pretpostaviti da ga je ojađenost čitavom tom situacijom koja se nije povoljno rješavala za njega, dodatno učvrstila u odluci da skroz veže za Tvrđalj i da kuću u Hvaru oporučno ostavi ne nasljedniku nego siromašnim pobožnim ženama. (To naravno ne bi učinio da je tu kuću smatrao rodovskim sjedištem, ističe NDN). Ali borbu za svoju pravicu nije ostavio. Iz isprave od 28. 12. 1536. kojom hvarski knez Kornelije Barbaro dozvoljava Petru da može podići kamene stepenice za kuću zauzimajući tako jedan lakat javne ulice vidimo da je Petar dalje uređivao svoju kuću u Hvaru. O svemu tome svjedoče brojni dokumenti sačuvani u njegovu arhivu prenošenom 70-ih godina u dubrovačkom arhivu HAZU, iz kojih vidimo da se spor oko vrta pod zidinama vodio još čitavo stoljeće po njegovoj smrti, do u osvit 18. stoljeća.

BILJEŠKE:

- ¹ Veli da je dobio pravo zidati palaču na zidinama budući da je Paolo P. popravio trakt urušenih bedema na tom mjestu. (V. N. Petrić u aktima Ivanićevog skupa). Hvarski plemići sami su, iako im je to stalež zabranjivao, zidali 1447. na zidinama svoga grada "iz velike želje da ih vide podignute". (CF 242)
- ² Antun Lucić, Hanibalov otac, 1470-71. kao komunalni avogador obilazi otok i donosi plan organizacije obrane koji je uključivao vjerojatno straže na visovima, busije na području Sućurja... možda i planove za tvrđave u Jelsi i Vrboskoj, no 1476-77. upućen je da ošteti tursku zemlju u "perimetriji" Krajine - Primorja. Na čelu tri fuste s posadama od 78 ljudi, s drugim ladama koje vodi kapetan vitez Marko Paladini (naslov viteza sv. Marka bilo je u 15. st. visoko odlikovanje; Paladini su također u rodu s Lucićima), i koji svi ratuju na svoj trošak, zalijeću se i otimaju plijen od 4.000 životinja krupnog i sitnog grla, mnogo pokretnina i 46 zarobljenika, doslovno - robova, što su podijelili u Hvaru. Antun izjavljuje da je sve obavio kao najbolji "patriot" te da bi u ime nagrade trebao dobiti 260 dukata...

THE HOUSE OF MARIN HEKTOROVIĆ, SON OF
LATE HEKTOR, AND OF HIS SON, THE POET
PETAR

Summary

In this paper the author analyzes the original look of an early Gothic house behind the town wall of Hvar, that belonged to Marin, son of Hektor, and to his son, the famous Croatian Renaissance poet Petar Hektorović (1487-1572). He also analyzes the lawsuit between the poet Petar and his neighbour Franjo Paladinić in the early 1500 's, according to an article recently published by the art historian J. Belamarić, which is added to this paper *in extenso*. Comparing the documents with the architectural situation on the site, he concludes that the contention was about their neighbouring houses on the ramparts of Hvar.